

■ A magyar animáció gyöngyszemei 1-3.

Magyar, 2019. Rendezte: Macskássy Gyula, Nepp József, Kovásznai György, Jankovics Marcell, Szoboszlai Péter, Cakó Ferenc, Reisenbüchler Sándor és mások. Szereplők: rajzfilmfigurák. Forgalmazó: Magyar Nemzeti Filmarchívum. 320 perc.

Kiemelt érdeklődés övezte a 14. Kecskeméti Animációs Filmfesztiválon a Filmarchívum friss kiadványa, a Fazekas Eszter és Orosz Anna Ida gondozásában megjelent magyar animációs DVD-kollekció bemutatóját. A díszdobozban kiadott, három lemezből (és egy karcsú, ám informatív kísérőfüzetből) álló *A magyar animáció gyöngyszemei 1-3.* nem előzménytelen a hazai animáció kincseit tartalmazó DVD-k sorában: egyszerre folytatása és újraindítása az 1960-as évek animációs filmjeit csokorba gyűjtő 2014-es lemezeknek, *A magyar animáció gyöngyszemei 1.-nek*. Folytatás, hiszen a második és harmadik lemez tovább lapoz a magyar filmtörténet kalendáriumában: az évtizedekre fókuszáló rendezési elv jegyében az 1970-es, illetve az 1980-as esztendőik műveit vonultatják föl. S újraindítás, amennyiben

az első lemez nem pontosan ugyanazokat az animációkat tartalmazza, mint az öt éve megjelent kiadás (lásd *Filmvilág* 2014/11.), hanem bizonyos filmekről megválvá előzőleg nem szerepeltetett munkákat is beemel a hatvanas évekből (Macskássy Gyula: *Párbaj*, Nepp József: *Szenvedély*, Kovásznai György: *A napló*).

Az összesen több mint ötórás (majdnem 320 perces), három évtizedet átölelő, 48 rövidfilmet kínáló kollekció a Pannónia budapesti „főhadiszállásáról” kikerülő művek mellett a kecskeméti műhely terméséből is ízelítőt nyújt. A legkurrensebb digitális eljárásokkal restaurált kép- és hanganyag révén az animációk mintha új életre keltek volna: számos film eddig – karcos és fakult kópiákról – ismert szín- és látványvilágát újra kell szoknia a szemnek. Mint minden hasonló válogatás esetében, bizonyára fölírhatjuk szívünknek kedves filmek vagy alkotók hiányát (Réber László zseniális *Autókörja* ezúttal sem került be az összeállításba), vagy nem minden filmválasztással érthetünk egyet (Kovásznaitól az *anima*

verité fogalmát szemléltető *Körüti esték* valószínűleg több hívet szerezne a művészek, mint az edzett *cinefilek* türelmét is alaposan próbára tévő *Hullámhosszok*). Ám az ilyesféle szórászhagosogatás nem illő olyan kiadvány esetében, amely nem csupán kivitelezésének színvonala miatt üdvözölhető a legfontosabb aktuális magyar DVD-megjelenések között, hanem kétségkívül hiánypótló és régóta – nem csak a fél évtizede megjelent előzmény okán – várt válogatás. *A magyar animáció gyöngyszemei 1-3.* a hazai filmtörténet egyik legragyogóbb fejezetének méltó szemelvénygyűjteménye, amely a témában járatlanokkal is meg fogja értetni, miért volt egykor legendája a magyar animációs filmnek. Nem utolsó sorban olyan remekléseknek köszönhetően, mint *A Nap és a Hold elrablása* (Reisenbüchler Sándor), a *Koncertissimo* (Gémes József), a *Sisyphus* és a *Küzdők* (Jankovics Marcell), a *Babfilm* (Foky Ottó), a *Moto perpetuo* (Vajda Béla) vagy *A légy* (Rófusz Ferenc).

Huszonkét alkotó egy-egy opusszal képviselteti magát

(néhányan társrendezőként tűnnek föl a stáblistán). A karikaturisztikus animációk (a gegfilmek) áramlatát erősítő művek rendezői között egyesek a politikai kritikát megfogalmazó szatírban (Szórády Csaba: *Rondino*, Kovács István: *Változó idők*, Gyulai Líviusz: *Új lakók*, Weisz Béla: *Húsvéti anizs*), mások a (műfaj)paródiában jeleskednek (Nepp József: *Öt perc gyilkosság*, Dargay Attila: *Variációk egy sárkányra*, Ternovszky Béla: *Modern edzés módszerek*, Homolya Gábor: *Western*). Varsányi Ferenc különleges *Mézes-táncosa* mindmáig a világ egyetlen „mézeskalács-animációja”. Bányai István *Hammja*, Keresztes Dóra *Garabonciákja*, Varga Csabától *A szél* vagy Molnár Péter *Majd a tisztásonja* festői látványalkotásuknak és szimbolizmusuknak, szürrealizmusuknak köszönhetően meditatív, hipnotikus élményt jelentenek, míg Szilágyi Varga Zoltán *Tiszta képének* mozgásba hozott tetoválásai az animáció határait feszegetik. A több filmmel szereplő rendezők esetében a művészi repertoár változásait is megfigyelhetjük: miként vizsgálja a hétköznapokat mérgező szarnokoskodást Szoboszlai Péter (*Sós lótyy, Rend a házban, Hé, Te!*), hogyan jut el Cakó Ferenc a gyurmától a homokig (*Ad astra, Ab ovo*), Orosz István a lázálomtól a szocializmus labirintusáig (*Álomfejtő, Vigyázat, lépcső!*), Macskássy Katalin a cigánygyerekek életének térképezésétől az ünnepek értelmezéséig (*Nekem az élet teccik nagyon*), *Ünnepeink*). Reisenbüchler Sándor a listavezető: négy filmjéből kettő (*A Nap és a Hold elrablása, Isten veled, kis sziget!*) rajzanimációval viszi vászonra kozmikus szorongásait, míg *Az 1812-es év* és a *Pánik* a kollázsanimáció kavargásával invitálja szellemi és érzelmi értelemben egyaránt kihívó utazásra a publikumot.

Extrák: Nincsenek.

VARGA ZOLTÁN

A harmadik ember ▀

The Third Man – angol, 1949.
Rendezte: Carol Reed. Szereplők:
Joseph Cotten, Orson Welles, Alida
Valli. Forgalmazó: Independent. 105
perc.

Orson Welleshez közel állt a film noir. Az *Aranypolgártól* a *Macbeth-en* és *A gonosz érintésén* át *A peng* és a *Falstaffig* minden Welles-filmben tetten érhető a noir stilisztikai vagy tematikai sajátosságai: a *chiaroscuro*, a különleges kompozíciók vagy a bűnbe eső, nagyot bukó antihősök. Welles a saját műveiben megformált nagyformátumú és megalomániás karaktereket játszott a nőirokban is, amelyeket nem ő rendezett. Az *Utazás a félelemben* és *Az óra körbejár* mellett ilyen film az operatőri Oscarral jutalmazott és Cannes-ben nagydíjjal elismert *A harmadik ember*, amelynek cselekménye és hősábrázolása az *Aranypolgárt* idézi, és előrevetíti *A gonosz érintését*.

A Korda Sándor stúdiójában gyártott, Carol Reed által rendezett film forgatókönyvét Graham Greene jegyzi, aki a történet részletes kidolgozása végett előbb írt egy regényt, amelyet csak a mozibemutató után adtak ki „A harmadik” címmel. A cselekményen Reed több ponton változtatott, például a regény erőltetett *happy endjével* szemben a film pesz-

szimista lezárást kapott. Az alapkonfliktus viszont megmaradt: a második világháború alatt lerombolt Bécset a győztesek Berlin mintájára négy befolyási övezetre osztották fel. A britek fennhatósága alá tartozó területre érkezik meg Holly Martins ponyvawestern-író (Welles kedvenc színésze, Joseph Cotten remekel a főszerepben), akit gyermekkori barátja, Harry Lime hívott a városba. Azonban a hírek szerint Lime időközben rossz társaságba keveredett, majd meghalt egy autóbalesetben. A baleset szemtanúinak és Lime ismerőseinek beszámolóiban azonban ellentmondanak egymásnak, mivel egyesek csak két embert láttak a helyszínen, mások hármat. Ezért Martins elhatározza, hogy kideríti, valójában mi történt barátjával. Nyomozása során találkozik Annával, Lime szeretőjével, aki mint minden *femme fatale*, súlyos titkot őriz.

Orson Welles hőse késleltetett megjelenése miatt ugyanolyan titokzatos és mindenható karakter, mint az *Aranypolgár*ban vagy a *Bizalmas jelentésben*. A mindenhatóság érzetét hangsúlyozza *A harmadik ember* emblemikus jelenete, amelyben Martins és Lime a bécsi óriáskeréken, a Wiener Riesenradon találkoznak, és Welles immorális, penicillint csempésző, fasisztoid negatív hőse monológjában kifejti, hogy annyira jelentéktelennek tartja az átlagemberek életét,

mint amennyire porszemnek tűnnek a járókelők az óriáskerék tetejéről.

Ám *A harmadik ember* nem is annyira főhősei és története, mint inkább stílusa és korajza miatt erős film. Robert Krasker expresszív fekete-fehér képei már a rendező által narrált nyitó montázsszekvenciában erős atmoszférát teremtenek. Igen hitelesre és nyomasztóra sikeredett a háború utáni Bécs ábrázolása: újra beindult az élet, ám a romok jelzik a közelmúlt katasztrófáját, és bizonyos motívumok (például a cseh származású, szudétanémet Anna kitelepítésének problémája) utalnak a második világháború után kibontakozó hidegháborúra is. *A harmadik ember* így nemcsak izgalmas film noir, hanem az utókor számára remek történelmi dráma is.

Extrák: Semmi.

BENKE ATTILA

Tortúra ▀

Misery – amerikai, 1990. Rendezte: Rob Reiner. Szereplők: James Caan, Kathy Bates, Richard Farnsworth. Forgalmazó: Bontonfilm. 107 perc.

A Tortúra Stephen King egyik legrégtegzettebb könyve. Egyszerre álomszerű thriller (bevallottan akut drogmámorban fogant), szemérmes önarckép, valamint művész és műalko-

tás viszonyát kommentáló metaregény. Rob Reiner 1990-es filmverziójában az első aspektus bontakozik ki, sőt a rendezőt valójában az izgatta, miként gyúrhatna hitchcock-i kamarathrillert az alapanyagból. Így hát a Sziklás-hegységben balesetet szenvedő sztárió (James Caan) és az őt túszul ejtő fúria (Kathy Bates) történetéből feszes szerkezetű, kiváló ritmusú mozi született, mely még távolabb rugaszkodik a horror éjsötét vidékétől, mint a regény. King nem méri fukar kézzel a rémmesébe illő motívumokat (műve félholtra éheztetéssel, csonkítással és a szadizmus egyéb formáival terhelte az olvasót), Reiner azonban szűkebb kereteket szab az erőszaknak (még ha néhány pillanatot merészen is szceníroz). E megfontolásnak is köszönhető, hogy a *Tortúra* szerencsésen eloldódik a rémmesei talajtól. Sőt, számos értelmezést kínál: az egyértelmű freudiánus olvasat (a mozgásképtelen író óriáscsecsemővé lesz elrablója házában) mellett a férfi-nő kapcsolatok tükréként, továbbá az írói (művészi) újjászületés krónikájaként is tétélezhető.

Reiner bravúrosan ütemezi a feszültséget, s nagyszerűen növeli a kiszolgáltatott főhősre nehezedő nyomást. A forgatókönyvet jegyző William Goldman precízen követi az eredeti cselekmény főbb

